

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Clara Et Praeclara Methodus Parandæ Eloquentiæ,
Secundùm Doctrinam & Præcepta Cypriani Soarii è
Societate Jesu, Ad Captum Et Praxim Faciliorem
Accommodata**

Worpitz, Georg

Coloniæ Agrippinæ, 1700

Præliminaria Seu Præambula Rhetoricæ Ad lib. I. c. I. usque ad [...] è
Cypriano Soario.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68908](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68908)

PRÆLIMINARIA

SEU

PRÆAMBULA RHETORICÆ

Ad lib. I. c. I. usque ad p. è Cypriano Soario.

§. I. Quid sit Rhetorica secundum nomen:
& rem.

Rhetorica, seu Rhetoricè, nomen est Græcum, ῥητορικὴ. Vocis hujus Ety-
mon quidam deducunt à verbo ῥέω
fluo: sed præterquam quod hæc derivatio sit
metaphorica; non video, à quo vel tempore,
vel persona ὁ ῥήτωρ deduci possit: cum hujus
verbi futurum sit ῥέσω, à quo præteritum pas-
sivum provenit, quod est quidam fons reli-
quarum vocum derivatarum. Melius igitur
deducitur ab inusitato verbo ῥέω, dico. Quod
verbum regulariter in futuro activo habet
ῥήσω, dicam. Inde præteritum passivum pro-
venit, ἔρρημαι, ἔρρησαι, ἔρρηται, dictus sum, es, est,
à tertia persona, ablato augmento ἔρι & αι,
mutato in ω fit ῥήτωρ: à cujus dativo fit ῥητο-
ρικὸς, ῥητορικὴ, ῥητορικόν: Oratorius, a, um, Rhe-
torica ergo sive ῥητορικὴ, si subintelligas τέχνη
ars vel δόξα facultas, erit ars vel facultas

A

ora-

ARS

oratoria. Scire etiam alii vocem eandem derivant à verbo εἶπω, vel εἶπῶ dico, quod utrumque in præsentis est inusitatum, sed in futuro εἶπῶ dicam; & præterito perfecto, εἶποναι, εἶποναις, εἶποναι, dixi, dixisti, dixit, usitatissimum. Inde perfectum passivi: εἶποναι, εἶποναις, εἶποναι dictus sum, es, est, ablato argumento tertiæ personæ, & diphthongo mutatâ in ω fit ὁ πῆτωρ. Dictor, seu Orator. Hæc de nomine, jam de re.

Rhetorica est ars vel doctrina bene dicendi. Pro cuius notitia sciendum, quid sit ars & quotuplex, deinde quid sit benedicere. Ars est aggregatum quoddam, & collectio præceptorum, legum & regularum, quibus accuratè observatis opus aliquod efficitur. Unde sicut artefactum opus non dicitur qualecunque opus. v. g. ligna fissa, aut secta, quia non omne opus secundum regulas speciales, & præcepta elaboratur; ita non quævis facultas & potentia operandi dicitur ars, sed quæ velut amissim observat præcepta specialia ad aliquid faciendum conducentia. Hæc autem præcepta ab usu & experienciâ eruntur & desumuntur: dum enim alius, alio melius efformat opus aliquod v. g. vestem, domum, observatur modus & ratio, quâ id fit, ex quo dehinc lex & præceptum formatur, ut vestis vel domus sit artificiosa, sic & sic conficiendam esse. Atque hoc modo enata est Rhetorica artificialis: videlicet ex naturali; cum enim alii temerè, id est, prout in mentem & hucam veniebat oratio, dicerent, alii donis naturæ, nēpe ingenio,

nio, iudicio, voce, linguâ &c. melioribus instructi, ornatius, atque aptius ad persuadendum quidlibet; observata sunt ea, quibus alium alius superaret, atque inde leges & præcepta collecta sunt eloquentiæ artificialis ex naturali. Porro cum artes aliæ sint illiberales (quas vulgò mechanicas dicunt) aliæ liberales, quæ & liberū ingenuumq; non dedecent hominem, & liberaliter seu sine pretio (saltem sufficienti) traduntur; Rhetorica in arrium liberalium censum venit, ut quæ nec Principes, nec Reges dedecet, sed potius reddit illustriores. Hinc versus ille:

Gram loquitur, Dia vera docet, Rhe verba colorat,

Mus canit, Arith numerat, Geo terras, Ast docet astra.

Dicitur verò Rhetorica non tantum ars, sed & doctrina, eò quod doceat & tradat ea præcepta, quæ ad Eloquentiam deserviunt. Inde *Rhetor* propriè dicitur, qui docet Rhetoricam; qui verò discit impropiè, & per catachresin accipiendo nomen vicinum & propinquum pro proprio. Orator autem seu eloquens est, qui & præcepta callet, & eadem exercet ad concionem; perorando cum motus animorum. Declamator verò dicitur, qui exercitii cansâ se in pronuncianda oratione exercet, sive ipse eandem composuerit, sive alius. Porro *benedicere* (quod in definitione Rhetoricæ tanquam differentia ponitur) non est hic idem, ac bona latinitate sine barbarismo &

solœcismo rem exponere (hoc enim est Grammaticæ, quam Rhetorica præsupponit) sed est optimis sententiis, verbisque lectissimis dicere, id est cum ornatu troporum, figurarumque quæ in verbis & sententiis consistunt, cum numero oratorio, gestu, & modulatione vocis. Et ad hoc Rhetorica præbet regulas & præcepta, quibus servatis nemo fallitur in conficienda oratione bona & apta ad persuadendum. Dico in oratione bona, & apta ad persuadendum, hic enim finis est Rhetoricæ dantis præcepta; quamvis finis dicentis, seu perorantis sit ulterior, nempe re ipsa persuadere dictione, quem si ipse non assequitur, non est dicendum quod Rhetorica sit fallibilis in præceptis, sed Orator in fine suo assequendo per orationem. Et

Nota duplicem esse finem artis, unum intrinsecum & proximum, ut est bonus panis, bona vestis, bona arma: Et extrinsecum arti, ut est comestio panis, gestatio vestis, explosio armorum, cædes hostis. Pro fine intrinseco & proximo artem necesse est habere regulas infallibiles, non item pro extrinseco, quia is non est in ejus potestate, sed alterius; unde potest pistor bonum conficere panem, qui tamen non edatur, & sartor bonam vestem, quæ non gestetur, & faber bonum gladiû, quo tamen hostis non feriat. Et potest præterea gladius ferire, non tamen vulnerare, eò quod hostis sit gelatus, sicut & Musicus perfectus non delectare, eò quod æger atrabile laboret. Nec est in Medico, ut is æger semper curetur, eò quod malum sit

Pars Prima.

Inveteratum; quo casu defectus non est in arte, vel in artifice, sed in altero impedimentum ponente. Sic item fieri potest o prima oratio, quæ tamen re ipsâ non persuadeat, eò quod animus audientis sit obfirmatus in opposito, quo casu non obinet finem suum extrinsecû & remotum, assequitur tamen *proximum & intrinsecum*, qui est oratio apta ad persuadendum: & ad hunc Rhetorica regulas affert infallibiliter. Advertendum quoque hic: non esse idem *suadere*, & *persuadere*: suadere enim est consiliû dare circa rem faciendam, persuadere verò est inducere aliquem ad assensum sive consilii, sive alterius rei faciendæ, & jã factæ. Unde non est unum duntaxat orationis genus deliberativum nempe: quia licet in omni oratione Orator nitatur persuadere, seu ad sentiendum id, quod sentit ipse, inducere, non tamen in omni dat consilium, sed jam laudat, jam accusat, jam defendit.

§. II, *Quas partes Rhetorica, que illius causas?*

Ut Orator aptè sua edisserat ad persuadendum, opus est, ut ad assensum inducat non solum intellectum hominis, sed & voluntatem, cum quis nosse, atque sentire possit, virtutem amplecti esse laudabile, neque tamen velle se ejus addicere studio. Hinc non solum movere necesse est intellectum, sed & impellere & flectere voluntatem. Quoniam verò intellectus ad assensum movetur veritate & avertitur falsitate, voluntas autem ducitur bonitate, quæ utilitatem, voluptatem, honestatem im-

portat, & his contrariis adversatur. Inde Oratoris eò contendit industria, ut apporet ea, quæ ad utrumq; permovendum deserviunt. Indè argumenta, causas, & rationes excogitat, quibus velut machinis trahat intellectum & voluntatem: utque argumenta dilucidè simulque nervosè proponantur, suo ordine & argumentatione disponit; ut cum gustu animiq; motu excipiantur, ornatè decorèque enunciat. Quare Præcepta Rhetoricæ circa quinque versantur partes. Prima docet excogitare argumenta, quæ ad fidem & motum, id est, intellectum & voluntatem convincendam faciunt. Secunda ostendit quo ordine & formâ, argumenta illa sint ponenda. Tertia eadem exornat apparatus troporum & figurarum, quæ in verbis & sensu consistunt, non sinè decoro verborum incessu, & gradu, qui in numero est oratorio. Quarta exhibet præcepta Memorix artificialis. Quinta documenta gestûs & vocis, in quibus sita est pronuntiatio. Hæc omnia diriguntur ad permovendum intellectum, voluntatemque veritate, bonitate, ornatu decoro, qui in rebus & verbis est orationis, ad persuadendum ordinatæ.

Jam verò causæ quibus dicta præstantur sunt: primò *Finalis* (de intrinseca loquor, & proxima) quæ, ut pater ex dictis, est oratio ad persuadendum accommodata. *Efficiens*, est homo à Deo donis naturæ, ab arte præceptis instructus. Præcepta quæ sint, exhibet Rhetoricæ; Dona naturæ sunt, vivax acutumque ingenium, acre, maturumque judicium,

me-

memoria prompta, lingua expedita, vox corporisque vires robustæ, quæ si à natura non usquequaque excellentia sunt, arte tamen limari atque perfici possunt. Sanè Demosthenes linguæ suæ ineptitudinem, Tullius vocis imbecillitatem usu atque exercitatione perfecit. *Causa formativæ* Rhetoricæ est modus & ratio, quo argumenta proponuntur, quæ ratio partim in ordine & argumentatione, partim in decore gestu, & vocis moderatione consistit. Deinde *causa materialis* est *quæstio* seu res ad dicendum proposita: & cum de re qualibet disceptari quæri que possit, hinc res omnes materia sunt Rhetoricæ, sicut dialecticæ, à qua idcirco penes materiam non distinguitur, sed penes formam, quod eas alio modo & ratione efferat in medium, modo nimirum proximè dicto, cum dialectica nudè atque incultè id præstet. Verùm de quæstione seu causa materiali jam plura.

§. III. De Quæstione & Statu.

Cùm omnia quæ in disputationem seu quæstionem venire possint, materia sint circa quam oratio versatur, & multa etiam circa unam eandemque rem dici possint, ut norit auditor, quid persuadere Orator intendat, utque ipse orator perspiciat, quænum argumentatio, elocutio &c. deserviat ad id efficiendum, tanquam cynosura & amussis

statuitur quæstio, circa quam cardo omnium dicendorum versetur. Ex ea enim licet animadvertere, quid efficere intendat Orator, quæ ad propositum finem faciant, quæ tanquam inepta sint rejicienda. Quapropter status quæstionis cum primis præ oculis habendus, sive id fiat in actu exercitio, uti faciunt Oratoriæ periti, & exercitati, propositionem faciendo v.g. ebrietas est detestanda. Sive in actu signato & expresso per interrogationem, ut faciendū Tyronibus v.g. an ebrietas sit detestabilis? quâ quæstione tanquam scopo positâ, omnia sive argumenta sive ornamenta Rhetoricæ eò diriguntur.

Est autem quæstio duplex: *finita & infinita*: hæc denudata est omnibus suis circumstantiis, quæ nisi adsint, ulteriorem quærendi occasionem præbent. Illa est, quæ suis circumstantiis ita vestitur, ut finem quærendi ulterius imponat. *Exemplum infinita est*: an fides sit amplectenda? an ars ediscenda? quæri enim ulterius potest; an fides Romana? an Calviniana? an Lutherana? an ars Rhetorica, pyrotechnica, fabrilis &c. Item an hoc anno, an sequentium aliquo, an hoc vel illo loco determinato &c. *Finita est hoc*: an Calphurnio studendum sit Philosophiæ Aristotelis? ubi adverte posse *Quæstionem finitam simul esse alio respectu infinitam*, in quantum ex una parte sine quærendi destituitur, ex alia non; sic modus quidam verborum est, qui finitus est, quoad significationem temporis certi, & determinati; quia tamē personam non determinat,

nat, neque numerum, *infinnum* dicitur. Hinc illa finita potest simul esse infinita; an Calphurnio stuoendum Philosophiæ Aristotelis? quæri enim adhuc potest, an Pragæ, an Viennæ, an hoc anno, an alio?

Utraque infinita nempe & finita, dividitur in quæstionem *cognitionis* & *actionis*: hanc Philosophi practicam, illam speculativam vocant. Cognitionis est, dum aliquid quæritur, ideo præcisè, ut aliquid cognoscatur & sciatur: ut an sol sit major terrâ tribus vel quatuor aut pluribus partibus? quomodo luna accrescat & decrescat? Actionis est, quando non solum quæritur, ut scientia rei habeatur, sed &, ut id agatur quod in quæstione versatur, ut an belli Ducem præstet esse fortiorem, sed præcipitem? an timidiorem, sed cautum? an Pompejus in belli Imperatorem deligendus. Quæstiones *cognitionis* multum habent curiositatis, *actionis* plurimum emolumenti. Quare cum has sibi unice vendicet Eloquentia ad vitiorum extirpationem, virtutum institutionem; rerum publicarum pacem & gloriam, *activa* & *practica* censenda est Rhetorica. Comprobârunt id re ipsa Demosthenes & Tullius, quarum orationes ad boni communis incrementum collimârunt. Quæ etiam ex causa quæstiones suis vestitas circumstantiis seu finitas pertractârunt, cum in genere ac in communi fiat nihil, sed actiones sint suppositorum ad ultimas circumstantias determinantum. Inde cum hujusmodi materias versarent in rostris & curiis, quæstio finita nomen

sortita est, ut *causa*, ut *controversia* diceretur: causas enim agebant velut ætate nostra Causidici, & res controversas dubiasque oratione dilucida discutiebant. Inde etiam *causarum*, id est, quæstionis finitæ *tria* enata sunt genera, quod materia quam assumebant, ad laudem vel vituperium, suasionem vel dissuasionem, defensionem vel accusationem spectaret: unde genus demonstrativum, deliberativum, & iudiciale invaluit. Hoc in quæstionem infinitam minimè cadere potest, cum de re in communi, seu suis circumstantiis denudata, non capiatur consilium, nec iudicium, cum ut dixi in abstracto fiat nihil. Habet tamen *quæstio infinita* alia nomina, quibus quæstioni finitæ non sit impar, dum quæstio *universa*, seu universalis, *perpetua*, *propositum* & *thesis* appellatur; cui postremo se opponit *hypothesis*, quo aliter quæstio finita dicitur. Mos tamen est Oratoribus *hypothesin revocare ad thesin*, id est, ex quæstione finita sibi facere infinitam; at non, ut in ea consistant, sed ut latiorē discurrendi campum nanciscantur, & rem sibi propositam facilius comprobent: quod enim verum est de genere, seu re universim considerata, verum quoque est de singulis sub illa contentis: ut si omnis Poëta laude, honoreque dignus est, verum quoque erit Archiam veneratione & præconio afficiendum esse. Hinc quæstio *infinita* dicitur *pars causa* seu quæstionis finitæ, quia in ea continetur, ut metallum in pecunia, animal in bove, cane, &c.

Ad-

Adhuc pluribus circa quæstionem Cypri. Soarius informat Oratorem lib. 2. a. c. II. ut nimirum eam bene perspiciat, atque argumentis & ornamentis idoneis pertractet, nè à scopo aberraret, & toto cælo alienum tractet. Quæstio inquit quæ ex prima causarum conflictione nascitur *status* est: quod fit dum unus affirmat, alius negat, pugna quædam exoritur verborum & sententiarum, in qua quia *stat & consistit id*, quod tractandum est, *status* dicitur. Si queratur *sine* res, dicitur *status conjecturalis*. Si queratur *quid sit*, aut quo nomine efficienda, dicitur *definitionis*. Si indagetur *qualis* sit, an utilis, honesta &c. *qualitatis* appellatur. Cum quæstio comprobatur argumentis ex visceribus causæ, seu intrinsicis quæstioni, est *absoluta*. Si extrinsecis, seu à loco extrinseco assumptis, est *assumptiva*. Argumentum autem quod pro statu quæstionis affertur, appellant Oratores *Rationem*, quod vero affertur ad evertendam & infringendam rationem allatam, dicunt *firmamentum*, eò quod firmet statum, quæstionis, ut adhuc perstet. *Judicationem* autem nominant quæstionem illam, quæ ex ratione & firmamento, id est ex argumento pro & contra allato enascitur; tum enim rebus in utramque partem allatis, circa illam quæstionem versabitur iudicium, & sententia. Exemplum vide in Cyprian. l. 2. c. 13. Addunt Recentiores, si quæstio unam solum rem probandam habeat, appellandam *simplicem*, si plura membra contineat, *compositam*.

Hæc

Hæc de quæstione pro ampliori notitia. Cæterùm habito quæstionis statu monet Cyprianus lib. 2. cap. 15. adeundos esse locos Rhetoricos tanquam fodinas, unde Metalli varias species eruas, tanquam gazophylacium, unde opes, tanquam penum, unde utensilia, tanquã armamentarium unde arma multifaria, id est argumenta depromas in usum quæstionis p. afixæ. Tum verò illa argumenta in argumentationis formam aliquam restringenda, ut validiora sint ad arietandum intellectum, & voluntatem. Et nè Dialecticorum more siccè & nudè proponantur, dilatanda sunt & exornanda tropis & figuris. Demùm in partem aliquam orationis cum amplificatione oratoria collocanda. Quare primùm agemus de illorum inventione. Secundò de argumentatione. Terriò de dilatatione. Quartò de exornatione. Demùm de iis, quæ ad corp⁹ integræ orationis faciunt. Frustra enim se ad rotam bellè expingendum, & exprimendum accingit pictor, aut sculptor, nisi in singulis partibus priùs versatus sit.

